

**РУХОМЫЯ СВЯТЫ**, цыкл урачыстых календарных дзён і перыядоў, не звязаных з канкрэтнымі датамі. Р.с. непасрэдна залежаць ад *Вялікадня*, які заўсёды святкуецца ў нядзелью, наступную за поўній, што супадае з веснавым раўнадзенствам, ці бывае пасля яго (у перыяд паміж 4 красавіка і 8 мая). Вялікдень святкуецца паводле юльянскага (пераважна праваслаўнымі) і грыгарыянскага (католікамі і пратэстантамі) календароў, што абумоўлівае несупадзенне ў часе святкаванняў. Кожнае з Р.с. знаходзіцца на пэўнай часавай адлегласці ад Вялікадня (напірэдадні ці пасля яго), і штогод яны сінхронна перамяшчаюцца ў адпаведнасці з датай правядзення гэтага асноўнага, кульмінacyjнага свята. За 10 тыдняў да Вялікадня, з панядзелка, пачынаецца тыдзень *Мыттара і Фарысея*, які зваўся ў народзе *Усяядным*, ці *Усярадным*. Звычайна перадапошні тыдзень *Мясаеда* (перед *Вялікім постам*) суправаджаўся снежнымі завірухамі, пра што ў народзе на яго пачатку гаварылі: «Ета Усяядная ў госці едзе!», а ў канцы тыдня: «Ета з гасцей Усяядная едзе!». Па надвор'і гэтай сядміцы вылічалі, калі лепей выходзіць на поле сеяць: «Калі на Усяяднай нядзелі ідзе вялікая мяцель, сей авёс раней, а мяцелі няма, сей авёс пазней». Прыйгядаліся, у які дзень на Усяядным тыдні бывае павадак, у такі ж дзень вясною высывалі бульбу. Дзевяты перадвеліковы тыдзень зваўся «рабою нядзеляй», і на яго стараліся чым паболей пад'есці і не пасціцца ні ў сераду, ні ў пятніцу. У суботу, напірэдадні мясапуснага тыдня, калі згодна з праваслаўным календаром адбываюцца памінкі па ўсіх памерлых продках, адзначалі масляныя (зімовыя, Стрэчаньскія, мясаедныя, паставыя) *Дзяды*. Восьмы тыдзень перад Вялікаднем зваўся *Масленіцай*, або

сырным, мясапусным, крывым, развітальным. У апошнія дні дазвалялася есці малочныя стравы. У масленічны чацвер грамада вяскоўцаў наймала пастуха, а на Усходнім Палессі ў апошні дзень тыдня праводзілі *Гуканне вясны*. Пасля масленічнага тыдня пачынаецца Вялікі пост, які доўжыцца 7 тыдняў. Наступны тыдзень пасля Масленіцы называўся ў народзе *Ізбор* (*Зборніца*). Асабліва часта згадваецца ён у валачобных песнях. Лічылі таксама, што за *Зборніцу* ўсе залётныя птушкі збіраюцца за морам і адлятаюць у наш край. Першы панядзелак Вялікага посту на Віцебшчыне называўся «шылавым» пад гэтым разумелаўся гулянне і піццё гарэлкі ў карчме. Першая серада Вялікага посту — Уступная серада. У Заходній Беларусі жанчыны весела балівалі і скакалі цераз пень: хто падскочыць вышэй, у той лён высока вырасце. А каб лён быў чисты, без пустазелля, мылі прылады для прадзення кудзелі. У *Збораву* суботу мылі, падкурвалі воскам хлебную дзяжу, пакрывалі яе ручніком, не расчынялі ў ёй цеста, бо «дзяжа была ў споведзі». Нядзеля лічылася пачаткам збору для падрыхтоўкі палявых работ. У католікаў серада сёмага тыдня перад Вялікаднем мае назову *Папялец* і з'яўляецца пачаткам Вялікага посту. У гэты дзень свяцілі попел ад вербачкі, якая была асвячоная летасць на *Вербніцу*. Сярэдзіна Вялікага посту звалася ў народзе *Серадапосце*, Хрэсцы. На Хросным тыдні ці пасля *Дабравешчання* пачыналіся *Засёўкі*. Шосты тыдзень Вялікага посту на Палессі называўся Пахвальным: «Дзікая качка яйцем пахвалицца». У гэты час не пачыналі будаўніцтва жылля, не бялілі хаты, не снавалі кросны («Пахвалішся зрабіць — не пахвалішся знасіць»). Апошнія нядзеля перад Вялікаднем называюцца *Вербніцай*, ці *Вербнай нядзеляй*. Паўсюдна па храмах асвячалі галінкі вярбы. За *Вербніцай* пачынаўся перадвеліковы тыдзень («страстная седміца»), на якім асабліва вылучаўся сваім звычаемі *Чысты чацвер*.

У народзе жыло перакананне, што пасяяны ў Вялікую пятніцу хлеб не будзе баяцца ні ветру, ні дажджу, ні граду. На Вялікую (Красную) суботу ў 19 ст. ў некаторых вёсках выконваўся абраад, які захаваўся са старажытнасці: 12 дзяўчат, адзеўшы белыя кашулі, бралі саху і з малітваю праводзілі ёю

баразну вакол сяла, тым самым як бы імкнучыся адмежавацца ад усяго ліхога на цэлы год. У велікодную ноч пачыналася адно з самых значных хрысціянскіх свят — Уваскрасенне Хрыстова (Вялікдзень). Абавязкова трэба было дачакацца поўначы, каб пачуць званы. Пасля сустрэчы Вялікадня 3 дні ніхто не працаваў. Серада на велікодным (святым) тыдні называлася *Градавой серадою*, на яе нельга было парушаць зямлі, каб град не выбіў збожжа, дзеля чаго абыходзілі поле з *грамнічай свечкай*. У гэтых дзенях кідалі на ваду шалупінне яек і співалі: «Ідзі, зіма, бо ты нам хлеб выела». У апошні чацвер Велікоднага посту на Палесці адзначаецца т.зв. *Наўскі Вялікдзень*, калі жыхары выпраўляліся на могілкі, каб памянуць сваіх нябожчыкаў. Другі пасля Вялікадня тыдзень пачынаецца з Фамінай нядзелі. Часам панядзелак, які папярэднічае распаўсюджанаму паміナルнаму дню *Радаўніцы*, называўся «жывая Радаўніца», і, у адрозненіе ад іншага за ім аўторка, на яго раілі садзіць, сеяць, абразаць на дрэве сукі. Паслявілікодная серада называлася сухою, таму як і на «мёртвую Радаўніцу», пазбягаті сеяць, баючыся, што хлеб не стане расці. Трэці пасля Вялікадня тыдзень меў назуву святых жанок-міраносіц і пачынаўся з нядзелі, якая лічылася калісьці «бабскім святам». У гэтых дзенях жанчыны хадзілі з яечняй у поле і там, з'еўши яе, прыгаворвалі: «Дай Божа, каб лён урадзіўся кужалем». Дзень, які дзеліць папалам першыяд між Вялікаднем і *Сёмухай*, называецца *Пратапавенне*, ці Перапалаўная серада. На шостым тыдні, праз 40 дзён пасля Вялікадня, адзначаецца свята Узнясенне, або *Ушэсце*, з абрадам Ваджэння і пахавання «стралы» (гл. артыкул *«Страла»*). Серада на сёмым тыдні пасля Вялікадня называлася на Піншчыне «крывою», і ніякае насенне ў гэтых дзенях не садзілі, бо ўсё можа ўрадзіцца крывым, малым, чарвівым. У суботу напярэдадні свята Сёмухі адзначаўся чарговы паміナルны дзень — летнія Траецкія, Сёмушныя, Стойроўскія Дзяды, асабліва пашыраныя ў паўночнай і ўсходній частцы Беларусі. Сёмуха (Тройца) — нядзеля, якою завяршаецца сёмы тыдзень пасля Вялікадня. Сярод каталіцкага насељніцтва яе часта называлі Зялёныя святкі, ці Зелянец. Гэта свята, у якім уважаюцца *культ расліннасці*. Назаўтра

пасля Сёмухі адзначаўся дзень Сашэця Святога Духа. Калі Сёмуху можна ўмоўна лічыць апошнім днём вясны, то наступны за ёю дзень можна ўмоўна прызнаць за першы дзень лета; на самым пачатку прыкмета папярэджаўала: «Да Святога Духа не скідай кажуха». З гэтага дня пачынаўся *русьальны тыдзень*, калі на зямлі пануюць *русьалкі*. У нядзелю, праз тыдзень пасля Сёмухі, адбываліся Загавіны на *Пятроўскі пост* («Пятроўка-галадоўка»). Праз 10 дзён пасля Сёмухі, у чацвер, католікі адзначаюць свята «Божае Цела». Чацвер дзевятага тыдня пасля Вялікадня зваўся ў народзе Дзевяtnікам. Дзенідзе на яго забаранялася працаваць, каб не выклікаць засуху, ці наадварот, не выклікаць гром. На полі, дзе ўжо адкрасоўвала жыта, пачынала ў каласах налівацца зерне: «Святы Дзевяtnік краску здымает, пятку становіць, жыта раўнуеть, наліваець». Пятніца гэтага тыдня насліда называлася Дзевятухі: «Дзевятушка-памяжаначка па межах хадзіла, жытцо абдзірала да й раўнавала». Чацвер і пятніца дзесятага паслявілікоднага тыдня адпаведна зваліся Дзесятнікам і Дзесятухай. На іх прыпадалі пэўныя работы, пра якія нагадвалі песня: «Дзесятнік гнаі возіць, // Дзесятуха косы точыць». Паступова паспявала збажына: «Дзесятуха ядро ўкладаець», «Дзесятука — жыту пятка». Дзенідзе на Беларусі, пераважна на Магілёўшчыне, пятніцу адзінаццатага паслявілікоднага тыдня называлі Адзінаццатухай, якая суправаджалася багатымі кірмашамі. У некаторых мясцовасцях у восьмую—дванаццатую пасля Вялікадня пятніцы адбываліся паломніцтвы да святых (пераважна Пятніцкіх, празваных так у гонар святой Параскевы-Пятніцы) крыніц і калодзежаў.

*Lіт.:* Земляробчы каляндар. Мн., 1990; В а с і л е в і ч У. Беларускі народны каляндар. Мн., 1993; Л о з к а А. Беларускі народны каляндар. Мн., 1993; Беларускі народны прыкметы і павер'і. Кн. 2. Жыцця адвесчны лад. Мн., 1998.

У. А. Васілевіч.